سال 2022 جي ٻوڏ ۾ متاثر ٿيل سرشتن جي اضافي ماليات لاءِ ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جو منصوبو

<u>**سجاول زون پروجيڪٽ جا علائقا**</u>

سجاول شاخ نالي، ڏڙو شاخ ڪئنال ۽ انهيءَ جا ريگيوليٽر، نيڪال واهه ۽ انهيءَ جو هيڊ ريگيوليٽر، پنجاري فيڊر لوئر ڪئنال، ٻيڙو جا گروپ ريگيوليٽر، ڏڙي ڪراس ريگيوليٽر ۽ لوپ بندن سان گڏ ايم ايس بند (ڪوٽ عالمو) جي ٻيهر بحالي ۽ مرمت

سنڌ فِلڊ ايمرجينسي رِي-هيبيلِيٽيشن پروجيڪٽ (ايس ايف اِي آر پي)- اضافي ماليات

آبپاشي کاتو، حڪومتِ سنڌ

INFOTECH SOLUTIONS & CONSULTANTS

ايگزيڪيٽو خلاصو

سنڌ فلڊ ايمرجنسي رِي- هيبليٽيشن پروجيڪٽ (ايس ايف اِي آر پي)- اضافي ماليات جو مقصد ٻوڏ کان بچاءُ واري نظام کي مضبوط بنائڻ، آبپاشي ۽ ساجي ڪپ واري زمين جي سطح تي پاڻيءَ جي نيڪال واري سرشتي ۾ بهتري آڻڻ آهي. انهيءَ کان علاوهہ هي منصوبو اوچتي ٻوڏ سبب اينڊڙ تباهيءَ کي گهٽائڻ لاءِ ننڍا نوان ڊيم/بچاءُ بند ناهڻ وارن ڪمن ۾ به شامل آهي. اميد ٿي ڪجي ته هي منصوبو 12000000 ماڻهن جي آبادي، 1810000 گهرن ۽ 3770000 ايڪڙ پوک کي طوفاني برساتن کان بچائيندو.

هي منصوبو ٽن مکيه جزن تي مشتمل آهي: (جزو 1) بنيادي ڍانچي کي ٻيهر بحال ڪرڻ (جزو 2) قدرتي آفتن جو مقابلو ڪرڻ ۽ فني مدد لاءِ ادارن کي مضبوط بنائڻ (جزو 3) منصوبي جو انتظام ۽ انهيءَ تي عملدرآمد جو خرچ.

ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جو منصوبو (اي ايس ايم پي) ماحولياتي ۽ سماجي اثرن ۽ انهن اثرن کي گهٽائڻ لاءِ بنيادي ڍانچي کي ٻيهر بحال ڪرڻ يعني جزي- 1 جي ترجماني ڪري ٿو. هن جزي ۾ ٻوڏ کان بچاءَ نظام جي پاڻي نيڪال سرشتي جي ٻيهر بحالي شامل آهي. هن دستاويز ۾ ضلع سجاول جي اسڪيمن تي ڌيان ڏنو ويو آهي، يعني، سجاول شاخ نالي جي سرشتي، ڏڙو شاخ ڪئنال ۽ انهي جا ريگيوليٽر، نيڪال واهہ ۽ انهي جو هيڊ ريگيوليٽر، پنجاري فيڊر لوئر ڪئنال، ٻيو جا گروپ ريگيوليٽر، ڏڙي ڪراس ريگيوليٽر ۽ لوپ بندن سان گڏ ايم ايس بند (ڪوٽ عالمون) جي ٻيهر بحالي ۽ مرمت ڪرڻ.

شروعاتي ڇنڊڇاڻ جي ڄڻه ٿيل معيار موجب، منصوبي تي عملدرآمد ٿيڻ سان گهٽ درجي جا ۽ وچٽرا ماحولياتي ۽ سماجي اثرَ پئجي سگهن ٿا. امڪان آهي ته اهي خدشا عارضي رهندا، انهن جي تلافي ڪري سگهبي ۽ پروجيڪٽ واري ايراضيءَ تي انهن جا اثر ڊگهي عرصي تائين نه رهندا. ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جي هن منصوبي (اي ايس ايم پي) کي عالمي بئنڪ جي تحفظ ۽ سلامتي واري ٽيم جي صلاحن سان اهڙي طرح تيار ڪيو ويو آهي جو ذيلي پروجيڪٽ ۾ گهٽ نوعيت جي خدشن جو تدارڪ ڪري سگهجي. بحاليءَ ۽ مرمت جا ڪم شيڊيول 2 ۽ سنڌ ماحولياتي تحفظ واري اٿارٽي (اي پِي اي)، ماحولياتي جانچ پڙتال واري اٿارٽي

(آءِ اِي اِي)/ ماحولياتي اثرات جي چڪاس اٿارٽي (اِي آءِ اِي) جي نظرثاني شده قانون 2021 جي دائري ۾ اچن ٿا. تنهنڪري ابتدائي ماحولياتي جانچ پڙتال (آءِ اِي اِي) منعقد ڪري، تعميراتي ڪم جي شروعات کان پهرين،’ڪوبه اعتراض ناهي سرٽيفيڪيٽ‘ يا اين او سي وٺڻ لاءِ سنڌ ماحولياتي تحفظ واري اٿارٽي (اِي پِي اِي) کي رپورٽ پيش ڪئي وئي آهي. تاريخ 23 مئي 2024 تي ’ڪوبه اعتراض ناهي‘ يا اين او سي ڪاميابيءَ سان حاصل ڪيو ويو (ضميمو 2).

ذيلي پروجيڪٽ ايراضيءَ جو ماحولياتي ۽ سماجي بيس لائين، متاهين سطح ۽ زير زمين پاڻيءَ جي معيار سان گڏوگڏ آسپاس جي فضا ۽ گوڙ گهمسان جي سطح جي تجزئي سان طئه ڪيو ويو. ماحولياتي معيار کي چڪاسڻ جي بيس لائين انگن اکرن موجب ڪوالي فارم بيڪٽريا جي ۽ آر ڊي 110، ڏڙي ايڪس ريگيوليٽر، ڏڙو شاخ، ڏڙو هيڊ ريگيوليٽر، پاٽي نيڪال ريگيوليٽر، پنجاري شاخ ۽ سجاول نالي وٽ پيئڻ جي پاڻي ۾ اي-ڪولي بيڪٽريا جي متاهين سطح ڏسڻ ۾ آئي. انهي سان گڏ، ڏڙي ايڪس-ريگيوليٽر، ڏڙو هيڊ ريگيوليٽر، پاٽي نيڪال ريگيوليٽر ۽ پنجاري فيڊر لوئر وٽ، نائٽريٽ گڏ ٿيڻ جي شرح قابل قبول حد کان وڌي وئي آهي. آسپاس جي فضا ۽ گوڙ گهمسان جي سطح واري رپورٽ مان ظاهر ٿئي ٿو ته انگ اکر قابل قبول ۽ سنڌ اينوائرنمينٽل ڪوالٽي اسٽئنڊرڊس (ايس اِي ڪيو) جي طئه ڪيل حدن اندر آهن. ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضيءَ ۾ مقامي يا خطري ۾ پيل نباتات جي ڪنهن به قسم کي بند ناهي ڪيو ويو. هي علائقا جهنگلي جانورن جي ڪنهن پناهگاه يا محفوظ قرار ڏنل علائقن جي پرسان ناهن.

ذيلي پروجيڪٽ جي مختلف علائقن مان زميني نمونا وٺڻ جو ڪم، سنڌ جي ماحولياتي تحفظ واري اٿارٽي (سيپا) کان منظور شده ميسرس ڊَڪام پاڪستان ليبارٽري ڪيو. سنڌ اينوائرنمينٽل ڪوالٽي اسٽئنڊرڊ 2016 (ايس اِي ڪيو ايس) مطابق انهن گڏ ٿيل نمونن جي چڪاس ڪئي وئي. ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضي، 2 اي ۽ 2 بِي واري حصي ۾ اچي ٿي. انهي زمين جي زلزلي جنبش ماپ (پِي جِي اي) 0.08 کان وٺي 0.16 جِي تائين آهي. هتان جو گرمي پد اپريل، مئي ۽ جون جي مهينن ۾ 37 سيلسيس تائين پهچي وڃي ٿو. هن علائقي ۾ برساتن پوڻ جي ساليانى سراسري ماپ 0.19 کان 5.1 انچ آهي.

هن منصوبي جي مقرر ڪيل علائقي ۾ سماجي بيس لائين جوڙڻ لاءِ مختلف ڳوٺن ۽ آبادين ۾ سروي ڪيا ويا ۽ صلاحون ورتيون ويون. ڳوٺن جو انتخاب انهي بنياد تي ڪيو ويو ته حڪمت عملي جي حوالي سان اهي منصوبي جي اثر نفوذ واري راهداري کي ڪيترا ويجها آهن ۽ ذيلي پروجيڪٽ تي انهن جا ڪهڙا سڌا اثر پوندا. ڳوٺن جي نمائندن ۽ بين مڪيه شراڪت دارن، هنن قدمن جي حوالي سان سنڌ جي آبپاشي کاتي جي سرگرم ڪردار جي ڳهٽي تعريف ڪئي. ڳوناٽن مطابق، ڪين پوري اميد آهي ته تجويز ڪيل ذيلي منصوبن تي عملدرآمد سان سندن گهرن جو بچاءُ ٿيندو، روزي روٽي ۽ آمدني جي وسيلن جي حفاظت ٿيندي، لڏپلاڻ جو خطرو گهٽجي ويندو ۽ اهڙي ريت، سندن غربت ۾ گهٽتائي ايندي.

ذيلي پروجيڪٽ جي چندچاڻ، ماحولياتي ۽ سماجي معاملن جو تدارڪ ڪرڻ لاءِ هڪڙي فهرست وسيلي عمل ۾ آندي وئي. انفرادي فهرستون پرڻ لاءِ زميني سروي ڪيا ويا. انهن سروئڻ دوران جيڪي به ماحولياتي ۽ سماجي خدشا قلمبند ٿيا، ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جي منصوبي (اي ايس ايم پي) جي تياري دوران تن تي غور ڪيو ويو. بحالي ۽ مرمت جا وڏا ڪم، ڪُل ايراضيءَ تائين محدود رهندا. انهي علائقي اندر عوامي استعمال جي ڪنهن عمارت يا ڪاروباري سرگرمين جو ڪو وجود ناهي ڏنو ويو. تجويز ڪيل منصوبي ۾ اڏاوتي ڪم لاءِ قائم ڪيل ڪل ايراضي، آبپاشي کاتي سنڌ، حڪومتِ سنڌ جي ملڪيت آهي. واسطيدارکاتي کان ايراضيءَ جي ملڪيت جو تصديق وارو ليٽر ورتو ويو آهي جنهن کي هتي **ضميمي- 1** طور شامل ڪجي ٿو.

اڻ سڌي طرح ناڪاري اثرن جو ڪاٿو تجويز ڪيل سرگرمين جي وچ واري هنڌ 500 فوٽن تي لڳايو ويو. ذيلي پروجيڪٽ ويجهو قديم آثارن جي ڪا به جاءِ، تهذيب ۽ تمدن سان تعلق رکندڙ مادي اثاثا يا قبرستان نظر نه آيا جن جو اڏاوتي ڪمن جي نتيجي ۾ متاثر ٿيڻ جو امڪان هجي. اڏاوت واري مرحلي ۾ سماجي طور حساس جايون جهڙوڪ: مسجدون، اسڪول، بنيادي صحت مرڪز ۽ قبرستان وغيره اڻ سڌي طرح متاثر ٿيڻ جو امڪان آهي پر اهو اثر عارضي هوندوءِ (نقصان گهٽائيندڙ تدبيرون اختيار ڪرڻ سان) انهن جي تلافي ٿي سگهي ٿي.

اڏاوتي ڪمن ۾ آساني پيدا ڪرڻ لاءِ، **ٽيبل 4** ۾ بڌايل 15 ننڍا مقامي وڻ هٽايا ويندا. انهن مان ڪوبه وڻ، آءِ يو سي اين جي انهي فهرست ۾ ناهي جن کي ختم ٿيڻ جو خطرو هجي. انهي ساڳئي قسم جي 75 وڻن جي ٻيهر پوکائي اڏاوتي ڪم جي ٺيڪيدار جي ذميواري هوندي، يعني 1:5 جي تناسب سان هڪڙي وڍيل وڻ لاءِ پنج ٻيا وڻ پوکيا ويندا. انهي ڪم کي سولو بنائڻ لاءِ، تعميراتي ڪمن جو ٺيڪيدار، اڏاوتي ڪم شروع ٿيڻ کان اڳ وڻن جي انوينٽري تيار ڪندو. زميني سروي دوران ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي ۾ ڪي به تحفظ ڏنل ٻيلا يا ڪنهن مخصوص نباتات يا جانورن جو ڪوبه خطري ۾ پيل قسم نه ڏنو ويو.

اڏاوتي ڪم ڪندڙ مزدورن جي پيشي سان لاڳاپيل صحت ۽ حفاظت کي يقيني بنائڻ لاءِ هڪ جامع طريقي ڪار تيار ڪيو ويو آهي. انهيءَ ۾ بيمارين ۽ حادثن کان بچڻ لاءِ مستقل چڪاس، مزدورن ۽ ڳوناٽن کي صحت-صفائي جي ڄاڻ ڏيڻ، صفائي سترائي لاءِ قدم کڻڻ، هنگامي بنيادن تي ترت سهائتا جي طريقن تي عمل ڪرڻ، صفائي جون گهربل سهولتون ڏيڻ، پيئڻ جو صاف پاڻي ۽ مزدورن لاءِ گند جي دٻن جي فراهمي شامل آهن. هي سمورا ڪم سنڌ فِلڊِ ايمرجنسي رِي-

هيبيليٽيشن پروجيڪٽ (ايس ايف اِي آر پي) لاءِ خاص طور تيار ڪيل ليبر مئنجمنٽ پراسيجر مطابق ۽ بغير ڪنهن رڪاوٽ جي انهي پروسيجر سان ڳنڍيل آهن.

سنڌ فِلَڊ ايمرجنسي رِي- هيبيليٽيشن پروجيڪٽ (ايس ايف اِي آر پي) توڙي موجوده ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جي منصوبي (اِي ايس ايم پي) تي عملدرآمد لاءِ، عملدرآمد وارو شعبو يا پروجيڪٽ امپليمينٽيشن يونٽ (پي آءِ يو) سنڌ جو آبپاشي کاتو ذميوار هوندو جنهن جو سربراه پراجيڪٽ ڊائريڪٽر آهي. پروجيڪٽ امپليمينٽيشن يونٽ (پِي آءِ يُو) ڪنسٽرڪشن سپروِيئن ڪنسلٽنٽ (سِي ايس سِي) جون خدمتون به حاصل ڪيون آهن جيڪو اڏاوتي ڪمن جي نگرانيءَ لاءِ ذميوار هوندو. انهي کان علاوه، اڏاوتي ڪمن جو ٺيڪيدار، نقصان کي گهٽ ڪرڻ وارا قدم سرانجام ڏيڻ ۽ موجوده اي ايس ايم پي ۾ واضح ڪيل ٻين ضرورتن جي پورائي لاءِ ماحولياتي، سماجي، صحت ۽ تحفظ جو/ ليبر آفيسر مقرر ڪندو.

ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جي منصوبي (اي ايس ايم پي) تي عملدرآمد لاءِ -/59,430,500رپين جي ڊالر بجيٽ رکي وئي آهي.